

Taller 2010: L'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials

Reflexió sobre l'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials

Grup 5: Psicologia Presidenta: M. Teresa Anguera (UB)

Ponència:

**“Reflexions al voltant de l'avaluació de la recerca psicològica:
indicadors, elements de valoració i
cap a l'estandardització flexible dels aplicatius avaluatius”**

Olatz López Fernández, Departament de Metodologia de les Ciències del
Comportament, Facultat de Psicologia, Universitat de Barcelona

El concepte d'**avaluació de la recerca** és molt ampli, complex i en continu creixement, encara més quan ens centrem en una disciplina tan interdisciplinària i àmplia com la Psicologia.

No obstant, la **reflexió és fa necessària**, i en aquest moment present resulta una activitat rellevant **a realitzar entre tots els integrants del sistema d'avaluació de la recerca**, essent un exercici que potser s'hauria de realitzar conjuntament de forma periòdica i constant entre els components de la mateixa.

En primer lloc, els **professionals de l'àmbit disciplinari** on s'aplica la dita avaluació, en aquest cas la Psicologia i, concretament, els Psicòlegs, on investigadors, docents i professionals, en alguna mesura, podrien repercutir en anar delimitant les dimensions més bàsiques i complementàries a considerar en l'avaluació de la recerca psicològica, atenent a la seva diversitat (tant amb visió local com internacional, disciplinària com interdisciplinària, etc.), per tal de garantir avenços i reconeixements en diferents nivells, tasca de gran complexitat.

En segon lloc, també hi haurien de ser presents els **organismes que fan possible i/o faciliten l'activitat de la recerca psicològica**: com els centres acadèmics (Facultats, Escoles, etc.) i/o els centres especialitats (com els Instituts de recerca), els centres de recursos per a l'aprenentatge i la investigació (com les actuals Biblioteques i

el suport a la recerca a través de les TIC), organismes públics i/o privats de promoció i suport al personal docent i/o investigador en Psicologia, etc.

En tercer lloc, cal **l'aportació dels experts en l'àmbit de l'avaluació en recerca**, universitària i no universitària, amb un sistema d'avaluació clar i transparent, organitzat per comissions d'experts en diferents àmbits de coneixement, amb uns criteris i protocols establerts, coneguts i periòdicament revisats (com l'AQU). En aquest marc, l'avaluació de la recerca psicològica s'hauria de tractar curosament, atenent a tots els que hi formen part d'aquest sistema per tal d'anar-lo millorant i adaptant a les noves situacions.

Experiències similars a la que realitzem en el present moment al nostre context també s'han vingut realitzant en altres països durant els darrers anys. Un dels exemples més pioners és el del Regne Unit, que des de fa un parell de dècades van començar a realitzar ***l'Exercici d'Avaluació de la Recerca*** ("Research Assessment Exercise" o RAE), una innovació posteriorment adoptada pels Estats Units d'Amèrica, Austràlia i darrerament per la Xina. En concret, el RAE consisteix en una activitat duta a terme pels quatre consells de finançament de l'educació superior anglesa (HEFCE, SHEFC, HEFCW, DELNI) que jutgen periòdicament la recerca universitària (cada cinc anys aproximadament). Se centren en un ventall de disciplines i/o especialitats, cadascuna entesa com a unitat d'avaluació ("units of assessment" o UOA), a les quals se les assigna una puntuació per part d'una comissió de revisió entre iguals que són especialistes en l'àmbit de coneixement que valoren. El sistema permet crear un classificació de la qualitat de la recerca per institució, amb la intenció d'ajudar als organismes de finançament de l'educació superior a assignar les partides corresponents a la recerca i així vetllar perquè les subvencions del govern s'adrecin a la recerca universitària classificada segons la puntuació obtinguda en qualitat de la recerca. Per tant, s'assignen els recursos en funció d'aquesta puntuació, mitjançant una fórmula que contempla el nombre de personal investigador: aquells que envien evidències al RAE en cadascuna de les unitats d'avaluació. Així que, de nou, la qualitat en la recerca es mesura per nombre d'*outputs*, com articles publicats a revistes acadèmiques o conferències registrades en actes de congressos, entre d'altres aspectes. Un punt a afegir és que la nostra disciplina, per exemple, en el RAE apareix

en més d'una comissió (<http://www.rae.ac.uk/pubs/2009/ov/>), el que és indicador també de la nostra interdisciplinarietat.

No obstant, aquest sistema d'avaluació, que sembla estendràs arreu amb adaptacions per part de cada context, no ha estat lliure de crítiques, que provenen des de la mateix RAE i d'altres organismes del Regne Unit. En quant a la RAE, des del darrera avaluació duta a terme al 2008, s'ha proposat un sistema de mesura diferent per assignar els recursos en funció de la qualitat de la recerca, que bàsicament consisteix en un sistema mètric per a l'avaluació de matèries com la ciència, tecnologia, enginyeria i medicina, envers al procés actual de revisió entre iguals en la resta de matèries (entre les que es troben les d'humanitat i ciències socials). Aquest nou sistema s'anomena El **Marc de l'Excel·lència en la Recerca** ("*Research Excellence Framework*" o REF), que sembla que s'implantarà l'any 2012 per avaluar el període 2008-2012. Aquest canvi ha estat promogut a causa que des de l'aplicació del RAE s'han produït efectes no esperats derivats del sistema d'avaluació basat en els *outputs* citats, entre d'altres elements d'aquest sistema d'avaluació, que han promogut moviments alternatius d'avaluació de la recerca universitària. El nou sistema REF (<http://www.hefce.ac.uk/Research/ref/>) està basat en un model de *benchmarking* de la qualitat de la recerca, en comptes d'un sistema d'estàndards internacional, on el que es mesura és el rendiment en comparació entre els iguals, de forma que constitueix un procés sistemàtic i continu d'avaluació comparativa de les millors pràctiques de cada matèria en relació a tres elements bàsics: **la producció (*outputs*)**, **l'impacte i l'entorn**.

En el primer cas, per a mesurar la *producció* s'estan realitzant estudis pilot per a mesurar els indicadors bibliomètrics que determinaran la qualitat de la recerca, pel moment s'estan basant en dues bases de dades científiques comercials (*Thomson Reuters Web of Science* i *Elsevier's Scopus*), tot i que no en tenen cap com a predeterminada i encara estan valorant les implicacions que les dades que provenen de les citacions poden tenir en les institucions d'educació superior. Les decisions relacionades amb les citacions a les bases de dades seran publicades enguany.

En el segon cas, *l'impacte*, és entès com un reconeixement significatiu addicional quan els avenços assolits pels investigadors demostrin beneficis a

l'economia, a la societat, a la política pública i a la qualitat de vida. Aquesta avaluació es realitzarà mitjançant estudis de cas que seran provats també mitjançant recerques pilot, en les quals s'està convidant a les institucions d'educació superior angleses de cinc matèries ben diferents que hi participin per a valorar aquest nou sistema poc posat en pràctica fins el moment. En concret, se'ls demana realitzar dues tasques: primer, una declaració d'impacte que ha de descriure l'amplitud de les interaccions del personal implicat en la recerca, seguit d'una descripció dels impactes assolits per la unitat en conjunt (recordis que una unitat constitueix una matèria, habitualment entesa com a una disciplina); segon, realitzat un estudi de casos que il·lustri breument exemples específics de l'impacte (s'espera almenys uns estudi de cas per cada 5 a 10 membres del personal investigador).

En tercer lloc, es tindrà en compte la qualitat *l'entorn* que envolti la recerca, entès com l'ajut continu a l'excel·lència en la recerca i la seva difusió i aplicació.

Cadascun d'aquests tres elements serà avaluat per una subcomissió d'experts de la matèria, supervisat per una de les quatre comissions principals d'experts per àrees (Medicina i Ciències de la Vida, Ciències Físiques, Ciències Socials, Arts i Humanitats) en base a criteris d'excel·lència amb una escala tipus likert d'1 a 5 punts: sense classificació, una estrella (bo), dues estrelles (molt bo), tres estrelles (excel·lent) i quatre estrelles (excepcional). S'està estudiant modificar també l'estructura i mètodes de treball de les comissions d'experts per assegurar que puguin avaluar de forma sòlida l'amplitud del material, així com enfortir l'input dels usuaris de la recerca en l'avaluació, especialment pel que fa l'impacte.

Per a valorar la proposta del REF, paral·lelament als estudis pilots citats, s'ha realitzat una consulta nacional al Regne Unit que va finalitzar el desembre de 2009, per tal d'acabar de recollir totes les propostes que permetin acabar de definir els tres aspectes claus d'aquest nou sistema d'avaluació de la recerca, que encara manté certes crítiques en relació a la noció de l'impacte, al ser considerat que pot anar contra la llibertat acadèmica i que és difícil de mesurar. En resum, s'estan acabant de determinar com es mesuraran les variables, indicadors i coeficients que determinin aquest sistema d'avaluació basat en la comparació entre matèries per institucions d'educació superior angleses. Pel que s'ha proposat que aquestes institucions acadèmiques enviïn **portafolis de recerca** l'any 2012 que seran avaluats el 2013, essent

publicat el mes de desembre d'aquell any el que determinarà el finançament de recerca d'excel·lència el 2014.

El canvi del RAE al REF en el Regne Unit ha estat impulsat per assolir objectius claus com el:

- produir indicadors per l'excel·lència en la recerca de diferents disciplines
- proporcionar una base per a distribuir els fons a la recerca d'excel·lència en totes les seves formes
- reduir significativament la càrrega administrativa de les institucions
- evitar el crear qualsevol incentiu de comportament no desitjable
- promoure equitat i diversitat
- proporcionar un marc estable per donar continuació en el lideratge de la recerca en educació superior

En el nostre cas, ens trobem també en un moment clau per a reflexionar d'on venim, on som i cap a on anem. Si d'altres cultures acadèmiques d'especial reconeixement, com és l'anglesa, estan modificant el seu sistema d'avaluació de la recerca, especialment per a fer un tractament diferencial del que podrien considerar-se ciències més pures, de les ciències més humanes, potser també hauríem de valorar quins aspectes del nostre sistema són més o menys adients i quines conseqüències tenen en les decisions que prenem i en els *outputs* que generem com a investigadors en Psicologia, en concret, i en recerca en Humanitats i en Ciències Socials, en general. També podríem valorar quins elements potser haurem d'incloure i/o modificar tant en el propi sistema d'avaluació de la recerca universitària com en els criteris d'aquesta mateixa avaluació de la recerca psicològica, assumint en la mesura del possible certa flexibilitat alhora d'establir els criteris avaluatius i vetllant per interessos comuns, com el garantir la permanència dels grups d'investigació, la generació de nous grups emergents, la promoció del personal docent i investigador, el recolzament als centres i institucions per a flexibilitzar i facilitar la seva gestió i ajut als agents que generen i mantenen la recerca, etc. Un bon punt de partida és la reflexió de tots aquests aspectes i l'inici de l'establiment de noves línies d'acció acompanyades d'estudis pilot que puguin garantir la viabilitat i adequació de les propostes que es generin, i que alhora aquestes quedin emmarcades en un sistema d'avaluació de la recerca en el

nostre context, que sigui **consesuat pels integrants del sistema d'avaluació de la recerca catalana**.

En aquest sentit, petites accions poden facilitar algunes de les dificultats que s'han anat generant al desenvolupar l'actual sistema d'avaluació de la recerca. Per començar amb una primera proposta, paral·lela a la creació d'un sistema propi d'avaluació de la recerca catalana, i seguint algunes de les directrius que s'estan marcant a altres països europeus con al REF, potser seria de gran ajut per als integrants del sistema actual (investigadors – en promoció, amb qualsevol tipus de contractació que generen recerca....-, organismes acadèmics - departaments, facultats, instituts, universitats...-, institucions d'avaluació –AQU-, etc.) el poder disposar d'un aplicatiu comú, a mode de portafoli de recerca basat en web (conegut com a eportfolio o portafoli digital) per a anar progressivament afegint tots els *inputs* que anem generant contínuament els investigadors, compartir-los amb qui decidim i fer públics els *outputs* amb finalitats diverses. L'eportfolio hauria de ser suficientment flexible com per a contenir els camps que es considerin pertinents per a l'avaluació de la recerca, de forma que els pugui anar omplint tot investigador/a (potser fent només visibles, segons la categoria de l'investigador, els camps necessaris per a ser avaluat al seu nivell), de forma que el mateix aplicatiu s'anés ampliant a mesura que també s'amplia la tasca investigadora del personal docent i investigador de les universitats catalanes. Fins i tot, per ser més complert i estalviar càrrega burocràtica i temps del personal docent i investigador, si aquest eportfolio contingués tant la faceta investigadora com la docent en un mateix entorn virtual permetria un ús complert de l'avaluació universitària: per a la sol·licitud de les diferents figures contractuals del sistema d'acreditacions del professorat, per a que el propi departament o facultat (inclosa la universitat) pogués tenir accés als outputs públics pel docent-investigador, per tal de mesurar ràpidament la producció docent i científica, etc. En l'actualitat convivim amb diversos aplicatius amb finalitats similars. Per tant, aquesta primera proposta va encaminada a dissenyar els nostre propis **eportfolios del personal docent i investigador de les universitat catalanes**, per facilitar tant pels investigadors com pels organismes que avaluen i els que donen suport a la recerca (i la docència) aquesta tasca avaluadora de la nostra activitat camí de l'excel·lència universitària.